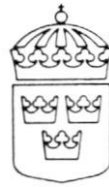

Motion till riksdagen

1989/90:L5

av Allan Ekström (m)

med anledning av prop. 1989/90:42 om det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen

Mot.
1989/90
L5-8

Vem skall bära de ekonomiska konsekvenserna av att det allmänna begår fel eller handlar oriktigt och därigenom tillfogar en enskild medborgare skada? Bör skadan bäras av den som oförskyllt drabbas eller bör de ekonomiska konsekvenserna solidariskt spridas ut på oss alla?

I dag är rättsläget närmast det, att staten undgår att behöva göra rätt för sig. Det är endast vid förhållandevis grova övertramp som den enskilde kan få gottgörelse för liden skada, något som följer av den s.k. standardregeln i 3 kap. 3 § skadeståndslagen, vilken regel i sin tur utgör ett tillägg till den helt grundläggande culparegeln. Och är den skadelidande i sådant fall näringsidkare är det rent av skäligt att icke utge full ersättning, vilket följer av skälighetsregeln i 3 kap. 5 § samma lag.

Den nästan otillständigt begränsade ersättningsrätt som sålunda föreligger är – vilket är av betydelse här – knuten till det förhållandet att staten utövar makt och myndighet. Skadan skall sålunda med lagens ord ha vållats *vid myndighetsutövning*.

Skulle det oriktiga handlandet falla *utanför* det snäva begreppet myndighetsutövning – och det gör en stor del av den offentliga verksamheten – står det allmänna inget som helst ansvar. Den enskilde medborgaren får med andra ord stå sitt eget kast, om han lutar på och inrättar sig efter en uppgift om t. ex. innehållet i gällande rätt som lämnats honom av någon myndighet och som befinns vara felaktig. Besked lämnas på mottagarens risk, det är den obehagliga sanningen.

Det allmänna kan slutligen uppträda – förutom i sina hittills beskrivna roller – som vanlig näringsidkare. Härmed äsytas *den statliga affärsverksamheten* i form av monopolföretagen televerket, järnvägen och posten. Även inom detta rättsområde övervältrar staten så gott det går det ekonomiska ansvaret på den som lidit skada.

Dagens ordning är orättfärdig. Kollektivet, allmänintresset, får inte gynnas på den enskildes beskostnad. Socialdemokraterna har hittills, ej oväntat, försvarat nuvarande ordning.

Efter flera års talmodigt motionerande i ämnet från oss borgerliga i lagutskottet lämnade regeringen i januari 1989 – då det stod klart att socialdemokraterna löpte risk att lida nederlag i riksdagen – i uppdrag åt justitierådet

Bertil Bengtsson att göra en begränsad översyn av skadeståndslagens regler om statens och kommunernas skadeståndsansvar (jfr. Sv JT 1988 s 610) i uppenbart syfte att söka neutralisera den alltmer besvärande kritiken mot gällande ordning. Resultatet redovisas i betänkande Ds 1989:12.

Förslaget innebar till en början, att begränsningsreglerna i 3 kap. 3-5 §§ skadeståndslagen skulle upphävas (standardregeln, passivitetsregeln och skälighetsregeln).

Det centrala i förslaget tog dock sikte på begreppet "vid myndighetsutövning" eller sålunda på lagens tillämpningsområde. I de överväganden som gjordes här var det s.k. Trifoliumfallet av särskilt intresse (NJA 1987 s 535). Ett klart oriktigt och missvisande pressmeddelande av konsumentverket om bilvaxer hade orsakat betydande skada för företaget Trifolium AB som tillverkade ett sådant slag av lackskyddsmedel. Högsta domstolen ansåg (med röstsiffrorna 3 mot 2) att pressmeddelandet icke hade så nära samband med verkets maktbefogenheter att de felaktiga påståendena var gjorda "vid myndighetsutövning". I detta avseende innebar förslaget att ordet "vid" framför begreppet myndighetsutövning skulle utbytas mot "i samband med". Bytet av preposition hade till syfte att vidga lagens tillämpningsområde. Trifoliumfallet skulle därmed ha rymts därunder.

Vid den presentation av betänkandet som justitieministern gjorde i kam-maren (den 23 mars 1989) beskrev hon förslaget i denna del på följande sätt:

I promemorian föreslås också en annan viktig förändring. För närvarande gäller ansvaret för fel eller försummelser vid myndighetsutövning bara sådana fel eller försummelser som företrädare för myndigheter begår när de utför uppgifter som står i ett *nära sammanhang med* myndighetsutövning. Är felet eller försummelsen hänförlig till någon åtgärd som inte står i nära sammanhang med myndighetsutövning omfattas felet eller försummelsen inte av ansvaret. Nu föreslås en utvidgning av ansvaret så att det skall omfatta alla fel eller försummelser som *har samband med* myndighetsutövning. Härigenom ökas möjligheterna för den skadelidande att få ersättning för skadan. Ändringen innebär bl.a. att även sådan service som mera allmän rådgivning och upplysningsverksamhet som ligger inom ramen för myndighetens uppgifter i regel kommer att omfattas av skadeståndsansvaret.

I propositionen framläggs emellertid *icke* förslaget om utvidgning av tillämpningsområdet ("i samband med" i stället för "vid"). Med hänsyn till den vikt som regeringen själv sålunda fäst vid denna reform ligger det nära till hands att beskriva propositionen som "att det bidde en tumme".

Som skäl mot att förbättra den enskildes rättsskydd på sätt betänkandet förordade åberopas i propositionen bl.a. det från några remissorgans sida framförda argumentet, att ett skadeståndsansvar skulle hämma uppfyllandet av den serviceskyldighet som förvaltningslagen ålägger de offentliganställda och därmed leda till att myndigheterna avstår från att ge anvisningar i olika avseenden eller i vart fall blir mer försiktiga. Innebörden måste vara att det är vanskligt att ge besked, råd och upplysningar, om myndigheten och icke längre den enskilde måste ekonomiskt svara för dessas riktighet!

Självfallet tillstyrks den förbättring av den enskildes rättsskydd som propositionen innebär.

Som framgått är propositionen emellertid uppenbart otillräcklig.

För det första tar betänkandet och därmed ej heller propositionen icke ställning till själva kärnfrågan, nämligen huruvida ansvarsgrunden fortfarande skall vara culpa – slarv eller slapphet – eller huruvida det är möjligt att slopa culpabegränsningen helt och hållet. *Skadan känns ju lika smärtsam hos den skadelidande, oavsett om den skadegörande handlingen kan tillskrivas vårdslöshet hos någon funktionär eller ej.* På bedömningen inverkar ytterst inställningen till den inledningsvis ställda frågan, huruvida en enskild tillfogad skada bör bäras av den som oförskyllt drabbats eller om de ekonomiska konsekvenserna solidariskt bör spridas ut på oss alla.

För det andra är frågan huruvida annan offentlig verksamhet än myndighetsutövning skall undantagas från lagen eller ej. Det i betänkandet lanserade uttrycket "i samband med" berör i någon mån denna fråga. Även en sådan begränsning – som ju bibehåller kriteriet "myndighetsutövning" – utgör emellertid en alldeles för snäv ram för anvarigheten. Det finns nämligen offentlig verksamhet som icke har karaktär av myndighetsutövning men som likväl har stor och ekonomiskt kännbar betydelse för allmänheten, t.ex. inom sjukvårdens, utbildningens och kommunikationsväsendets områden. Det kan ha sitt intresse att erinra om att grundlagsregeln i 1 kap. 9 § regeringsformen uttalar att den fundamentala likhets- och objektivitetsregeln gäller i lika mån för *alla* som fullgör uppgifter inom rättskipning och offentlig förvaltning. På denna punkt sägs i betänkandet (s 30) att ett slopande av begränsningen "vid myndighetsutövning" måste betraktas som ett alltför vittgående steg, i vart fall i detta sammanhang. Frågan är likväl alltför viktig för en skadelidande enskild för att avfärdas på sätt som skett. Ansvarsområdet skall utvidgas – spörsmålet är hur mycket.

För det tredje saknas anledning att låta den statliga affärsverksamheten – genom bibehållandet av dess med monopolställningen förenade privilegier – bedrivas under gynnsammare former än som gäller för jämförbara näringsidkare.

På föranledande av oss borgerliga i lagutskottet har riksdagen – även här efter långvarigt motstånd från socialdemokraternas sida – beställt en *parlamentarisk utredning* för översyn av det allmännas skadeståndsansvar, låt vara att socialisterna lyckades uppställa begränsningen till myndighetsutövning (1988/89:LU31). Åt denna utredning – som ännu ej tillsatts – bör lämpligen anföras de frågor som nu nämnts, allt i syfte att utan bundna mandat åstadkomma rimligare balans mellan den enskildes och det allmännas intresse. Riksdagen bör ge detta regeringen till känna.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer jag

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motio-

nen anförts om inriktningen av den förestående översynen av det all-
männas skadeståndsansvar.

Mot. 1989/90
L5

Stockholm den 10 november 1989

Allan Ekström (m)